

Ki szomjazik, és mit helyettesít?

Beszélgetés Várnagy Tiborral

JANKÓ JUDIT

Új Budapest Galéria, 2017. IX. 3-ig;
Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum, 2017. IX. 10-ig

A Hejtettes Szomlyazók-művészcsoport
(**BEÓTHY BALÁZS, DANKA ATTILA,**
ELEK ISTVÁN, FEKETE BALÁZS, NAGY ATTILA,
PERESZLÉNYI ROLAND, VÁRNAGY TIBOR)

1984-ben alakult, és 1992-ben szűnt meg. Underground akciókkal indultak, de már megszűnésükkor sejteni lehetett művészettörténeti jelentőségüket.

Az Új Budapest Galériában *Rügyfakadás* címmel a csoport korai, részint földalatti korszakának dokumentumai láthatók.

A Ludwig Múzeumban *A kopár szik sarja* címmel a csoport 1987-től 92-ig létrejött művei szerepelnek. A két bemutató az eddigi legátfogóbb áttekintése a Hejtettes Szomlyazók tevékenységének. Ez alkalomból **VÁRNAGY TIBOR**ral beszélgettünk.

A HEJTTETTES SZOMLYAZÓK

Háy Ágnes kiállításának megnyitóján, Liget Galéria, Budapest, 1991

Ezzel a két kiállítással végképp bekerültetek a mainstreambe, pedig az első manifesztumban, amivel színre léptetek, a szabadság mellett tettétek le a voksotokat, s az intézményesülés ellen léptetek fel.

VÁRNAGY TIBOR: A 80-as évek másképp kezdődtek, mint ahogyan befejeződtek. Brezsnyev halála után azt reméltük, most egy épeszű pátfőtikár következik, mire jöttek a még idősebb, rozogább főmuftik, Andropov és Csernyenko. Teljes világvége-hangulat uralkodott, s ez csapódott le az új hullámban, illetve a punk által megfogalmazott „no future”-életérzésben. Akkor mi egy nukleáris fegyverkezési verseny kellős közepén éltünk. 1985-ben megválasztják Gorbacsovot, de 86-ban Csernobilt ugyanúgy letagadják, mint ahogyan Brezsnyevék tették volna. S csak ezt követően jött a glasznoszty, a peresztrojka, a rendszerváltás előszele. Az azt megelőző években egyáltalán nem láttuk értelmét a hivatalos intézményrendszerbe történő integrálódásnak. Magunknak csináltuk a műveket, a baráti körünknek, ahogy az előttünk járó nemzedék is (Vető–Zuzu, feLugossy Lacáék, Kazovszkij) tulajdonképpen egy szubkultúrának

Fotó: Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum

dolgozott. Ők akkor kezdtek kiöregedni a Fiatal Képzőművészek Stúdiójából, mi pedig akkor kerültünk bele. 1986-ban, az éves Stúdió-kiállítás előtt leültünk ötletelni a Komjádi teraszán. A koncepció nagyon gyorsan összeállt: a Várban lesz a kiállítás. Mi van a Várban? Munkácsy. Milyen anyagból tudunk olcsón sokat szerezni? Rozsdás vasakból. Ebből lett a *Siralomház*. A terv az volt, hogy megcsináljuk, s a végén levideőzzük, amint eladjuk az egészet a MÉH-ben. Csakhogy jelentkezett a székesfehérvári István Király Múzeum, hogy megvették ezt tőlünk. Aztán felkért a minisztérium, hogy vegyünk részt a fiatal kortárs magyar képzőművészek munkáit bemutató varsói és kelet-berlini kiállításokon. Berlin számára készítettük az *Isenheimi oltárt* (Grünwald nyomán), Varsóba a *Polák-Wengert*, és itt véget ért a Hejtettes Szomlyazók undergroundkorszaka. Ez azonban a 80-as évek végén mégsem jelentette azt, hogy bekerültünk a mainstreambe. Mert addigra már létezett hivatalos művészet, és egyáltalán, kultúrpolitika. Az intézmények annyira autonómmá váltak, hogy végezheték a szakmai munkájukat anélkül, hogy beleszóltak volna felülről.

digitalizálni a nálam lévő fotónegatívokat. Aztán jött valaki, aki rólunk írta a szakdolgozatát, majd egy gyűjtő is megjelent.

Átfogalmazom a kérdést: nem a mainstreambe kerültek bele most a két kiállítással, hanem egy új kanonizációs folyamatba. Így igaz?

V. T.: Az előző rendszerben létezett hivatalos meg nem hivatalos művészet. Ez a rendszerváltást megelőző években megszűnt. 1989 után be kellett volna

Azért indultatok csoportban, mert úgy nagyobb súllyal lehetett belépni a szakmába, nagyobb hatást lehetett elérni, vagy azért kellett csoportot alapítani, mert nem adódtak egyéni lehetőségek?

V. T.: Mi dolgoztunk párhuzamosan egyénileg is. Ugyanakkor csoportban dolgozni tényleg hatékonyabb, mert így gyorsabban és nagyobb dolgokat lehet létrehozni, mint egyedül.

Ráadásul az alapító kiáltvány egyik tétele az volt, hogy tag és nem tag között lényeges különbség nincsen. Vagyis bárki bármibe beszállhatott, aki épp ott volt, s nekünk egy darabig létezett is egy, a barátainkkal közös, nyilvános műtermünk, ahova bárki bármikor bejöhett.

Fotó: Berényi Zsuzsa

HEJETTES SZOMLYAZÓK: *Liberty, love, suppress it, knock it out*, alul csoportkép, *Platón Barlangja*, Budapest, 1986. Fotó: **HALAS ISTVÁN** (print 2017)

következnie egy rekanonizációs folyamatnak, melynek során újra végignézzük a magyar művészet történetét a 40-es évektől. Az Aczél-féle kultúrpolitika létrehozott egy kánont, ezt kellett volna felülvizsgálni. S el is kezdődött egy szakmai diskurzus, hogy mi volt az lparterv, az Európai Iskola vagy Hajas, Szentjóby, Altorjay, de ez nem futott végig, és főleg nem érte el a szakmán kívüli, a laikus közönséget. A Szomlyazók 1992-ben megszűnt, de a szakmának nem volt rá ideje, hogy a mi épp akkor véget ért pályánkat is feldolgozza, s elhelyezze a spektrumban.

Honnan a most feltámadt érdeklődés?

V. T.: Eltelt 25 év, és most a piac kezdi el felfedezni a 80-as évek dolgait. Mi is egy ilyen megkeresésre kezdtük el megnézni, mi maradt meg. Meglepően sok mindent találtunk. Mikor Kada (Elek István) 2011-ben meghalt, gázmunkaként elkezdtem

A csoporttá válásra irányuló inspiráció több forrásból érkezett: kit az Orfeo, kit az Indigo, kit a Vajda Lajos Stúdió inspirált, illetve mindegyikünket a punk és az új hullám. Ez utóbbiakban is gyakoriak a parafrázisok, a paródiák, az idézetek. A mi műveink közösek, de nem úgy, hogy mindig mindenki mindenben benne volt, vagy lett volna a csapaton belül egy állandó szerepe. Mindig változott, kinek miben van kedve részt venni. Mindenki tett bele valamit, ami neki jól ment. Fekete Balázs bombajó festő, s Kadával együtt nagyon vonzódtak az irodalomhoz is. Nagy Attila remek előadó, fantasztikus karakterérzékkel, s a zenei affinitása is különleges. Beöthy Balázs és Pereszlényi Roland médiaművészek, kiváló kommunikációs érzékkel. Danka Attila kívülállása pedig katalizátorként hatott. Én a grafikába tudtam beszállni, s valamennyien szerettük az installáció, a téralakítás műfajait is. Különböztünk intellektuális érdeklődésben, ízlésben, inspirációs forrásokban, de épp ez a sokféle karakter okozta a sokszínűségünket.

A „találkozás egy fiatalemberrel”-élményt megéltétek a kiállítás alatt?

V. T.: Nem változtunk annyira, bár ezek 25–30 éves munkák. Én inkább olyanokra csodálkoztam rá, hogy a Világnézettségi Magazin esetében hányféle sokszorosítási technikát voltunk képesek használni.

Ki találta ki a nevet?

V. T.: Kadának volt szokása levenni egy könyvet a polcra, felütni és rábökni benne valamire, mi meg mondtuk, hogy ez jó-e vagy sem.

Ki volt közületek a vezető?

V. T.: Senki. Egy-egy mű esetében fordult elő, hogy az épp valamelyikünknek fontosabb volt. De ez mindig változott, és nem is kellett mindenben mindenkinek részt venni. Miközben az is előfordult, hogy közfelkiáltással jött létre valami, s mindenki benne volt.

Miért oszlottatok fel?

V. T.: Szerintem azért, mert az együtt töltött 8–9 év alatt valamennyien sokat tanultunk egymástól, s pályakezdő művészekből kiforrott személyiségekké érlelődtünk.

A kiállítás felfogható egy közös munkának, hiszen nem kurátori koncepció mentén alakult, hanem ti raktátok össze, kvázi kronologikus sorrendben, a csoport oeuvre-jét. Összhang volt abban, hogy mi legyen kint? Nem maradt hiányérzetetek?

V. T.: Arra szorítottunk, hogy a főművek legyenek kiállítva, a pályáiv mentén elrendezve. Szerintem ez sikerült, bár két helyszínen se tudtunk mindent kitenni. Számos mű így is sokkal szűkebb térbe lett beprésvélve, mint amilyenben eredetileg bemutatottuk.

Sokféle kategorizálást hallottam már veletek kapcsolatban, például neoavangárd, posztmodern... Melyiket tartod helyénvalónak?

V. T.: Én csak azt nem szeretem, mikor azt mondják, hogy ez neodada. Ez biztosan nem az. Természetesen ismertük Duchamp, Schwitters, Man Ray műveit, de

mikor dolgoztunk, semmivel se gondoltunk inkább rájuk, mint több száz más élő és nem élő kollégánk műveire.

És ahhoz mit szólsz, hogy a recyclingművészet korai előfutárai voltatok?

V. T.: Azzal dolgoztunk, ami számunkra épp elérhető volt. Nehézséget is okozott most rekonstruálni például a Galéria Wschodnia kiállítására készült hangszereket. Ott útközben – Budapest és Łódź közt autózva – találtuk ki, hogy a galériában talált tárgyakból fogunk hangszereket építeni, és azokkal adunk koncertet. Ezeket most rekonstruálnunk kellett. És az derült ki, hogy ma már nagyon nehéz rozsdás olajoshordót szerezni. Vagy fémhulladékot egyáltalán, ami annak idején hegyekben állt minden település szélén.

Nemzeti nagyjaink – Munkácsy, Széchenyi – megidézése a művekben tudatos társadalomkritika volt, ahogy a korabeli cikkek emlegetik?

V. T.: A középiskolás tananyagok szoktak ilyesmiket feltételezni, de ez nem így működik. A világűtlévlé bevezetése után mindenki elkezdett Bécsbe járni, a legtöbben Gorenjéért. Az az osztrák kollégánk, akinél Bécsben aludni szoktunk, Döblingben lakott, s megkérdeztem tőle, nincs-e itt a környéken egy 19. századi elmegyógyintézet. Mikor odavitt, épp bontották az egyik szárnyát, s üresen állt.

HEJETTES SZOMLYAZÓK: Lórévi meghívó, 1985

Bemásztunk, fotóztunk, s összeszedtünk a törmelékek közül az apróbb tárgyakat. S mivel épp az éves FKS-kiállításra készültünk, elég evidensnek látszott, hogy ezek felhasználásával hozunk létre egy installációt. Az elmegyógyintézetről mindenki arra asszociál, hogy gumiszoba, a 19. század kapcsán, hogy árnyékkép. Szóval szinte gondolkodnunk se kellett, annyira evidensen következett az egyik a másikkól. Javasoltuk az FKS tagságának, hogy törjük meg az éves kiállítások korábbi művészeti szalon jellegét, és próbáljunk létrehozni egy tematikus kiállítást. A diliház elég tág metaforának tűnt, Hölderlin, Van Gogh, Gulácsy, Száll a kakukk fészkére, A mester és Margarita... – hadd ne soroljam. Néhányan csatlakoztak, mások nem.

A Bálnában és a Ludwig Múzeumban zajlott kiállításmegnyitónak volt valami furcsa időkapzsula jellege rég nem látott arcokkal és erős hangulattal.

V. T.: Paradox módon, s azzal együtt, hogy mi annak idején elég pimasz és provokatív dolgokat csináltunk, utólag úgy tűnik, ez akkor mégse volt megosztó. Talán azért, mert volt benne humor, vagy mert a műveink nem akartak valamiféle örökkévalóságnak szólni...